

KARDOS SÁNDOR*

Az első magyar katonai büntető törvénykönyv

1. A magyar katonai igazságszolgáltatás alakulása az I. világháború után

Az első világháború meglehetősen nagy indulatokat váltott ki a háborús időkben természetsszerűleg rögtönítélő bíraskodás keretében működő katonai bírósági szervezettel szemben.

Így nem lehet véletlen, hogy két forradalom közötti időpontban, már 1919. február 6-án sor került a Hadügyminisztérium épületében egy értekezletre, amelyet kifejezetten azzal a céllal hívtak össze, hogy döntsenek a katonai bíróságok jövőbeli szervezetéről, és esetleg annak a polgári igazságügyi szervezetbe történő beillesztéséről.

Az említett értekezleten magas rangú hivatalnokok, igazságügyi vezetők és tudósok is részt vettek. Így jelen volt Pete Márton hadügyi államtitkár, a Belügyminisztérium, Vecsey József az Igazságügyi Minisztérium képviselőjében, Bernard Emil, a Kúria másodelnöke, Ráth Zsigmond, a Budapesti Ítéltábla elnöke, Juhász Andor (később a Kúria elnöke), Vámbéry Rusztem és Doleschall Alfréd egyetemi tanárok, továbbá a Budapesti Ügyvédi Kamara képviselőjében Gábor Gyula, aki egyúttal tartalékos őrnagy igazságügyi tiszt is volt, Gerő Gyula nyugalmazott altábornagy, igazságügyi tiszt.¹

Az értekezlet első felszólalója a szakmai vonatkozásban talán leginkább illetékes Gerő nyugállományú altábornagy volt, akinek egyébként kiemelkedő ér-

* tanszékvezető egyetemi docens (DE ÁJK), tanácsvezető bíró (Debreceni Ítéltábla)

¹ Eredeti, még nem publikált jegyzőkönyv a Hadügyminisztériumban 1919. február 6-án tartott értekezletről, Schultheisz Emil hagyatékából.

demei voltak az 1912. évi XXXIII. tc. (a katonai bünvádi perrendtartás) kidolgozásában is.

Gerő altábornagy felszólalásában előadta, hogy „*ha leendő hadseregünk csak igen kis létszámú lesz, úgy természetesen a financiai szempont nyomulna előtérbe, mert egy kis hadsereg számára külön bíróságokat fenntartani költséges dolog.*”² Vítatta azt az álláspontot, hogy a különbíróság nem egyeztethető össze a demokrácia szempontjaival, hiszen a katonai bíraskodás mellett más egyéb speciális bíróságok (például tőzsdei) működnek. Hivatkozott arra is, hogy a nyugat-európai államokban is van katonai bíraskodás és azt fenntartották a Monarchia részeiből kivált új államok is. Ezzel együtt megfontolásra javasolta, hogy béke idején „*ne szoríttassék-e nálunk is a katonai bíraskodás az ügyeknek egy szűkebb csoportjára, kifejezetten katonai bűntettekre és vétségekre, és ezzel együtt ne utalják a katonák által elkövetett többi bűncselekmény elbírálását a polgári bíróságok elé.*”³

Doleschall Alfréd egyetemi tanár egyetértett Gerő altábornaggal abban, hogy a katonai bírósági szervezet és a külön katonai bünvádi perrendtartás jövőbeni sorsa elsősorban a kialakítandó hadseregtől függ majd. Fejtegetéseiben utalt arra is, hogy az ezen a téren szükséges reform alapgondolatának annak kell lennie, hogy a katonai büntetőjog kizárólag a katonai bűncselekményeket ölelje fel, amelyeket a katonai szolgálati viszonyból eredően csakis a katonák követhetnek el. Hangsúlyozta azt is, hogy „*semmi szükség nincs arra, hogy a katonai szervezettel és élettel kapcsolatban nem levő közönséges kriminalitás, például ölés, lopás stb., katonai személyekre vonatkoztatottan külön szabályoztassék, erre a materiára az általános polgári büntetőszabályoknak kell irányadóknak lenniük.*”⁴

Vámbéry Rusztem egyetemi tanár véleménye szerint a katonai büntető bíraskodást a jövőben is fent kell tartani és a közönséges bűncselekmények felett

² Uo. p. 6

³ Uo. p. 7.

⁴ Uo. p. 9.

való ítélkezést sem kell ebből a körből elvonni. Emellett a következőkre is hivatkozott: „*Gondoskodni kell azonban egy olyan legmagasabb fórumról, amely a nélkülözhetetlen jogegységet biztosítja. A katonai bíróságoknál sem vezethet más eredményre a lopás, csalás, emberölés, mint a civileknél, ezért legfelsőbb fokon a katonai büntetőbíróságot egyesíteni kellene a civillel.*”⁵

Juhász Andor, a Budapesti Ítéltábla elnöke felszólalásában azt hangsúlyozta, hogy a kérdés jövőbeni sorsa a hadsereg leendő sorsának megfelelően alakul, ezzel együtt pedig kifejtette, hogy egy ilyen jelentős súllyal bíró kérdésben „*az alkotmányos idő beálltáig*” semmiképpen nem szabad dönteni.⁶

Bernard Emil az igazságügy-miniszter képviselőjében szólva előadta, hogy „*az igazságügy-miniszter úr felhatalmazta annak a kijelentésére, hogy amennyiben az értekezlet a katonai büntetőjognak a polgári büntetőjogba leendő beolvasztását, illetve a büntetőjog elvi egységesítését határozná el, ezt a maga részéről meleg rokonszenvvel fogadná, és készséggel vállalná mindazokat a törvény-előkészítő és adminisztratív intézkedéseket, amelyeket az egységesítés szükségessége tenne.*”⁷

Mindemellett utalt arra is, hogy az 1918. évi november 16-i néphatározat III. cikke teljes főhatalommal, tehát a törvényhozás jogával is felruházta a népkormányt és egyúttal a néphatározat V. cikke egyenesen kötelezővé is tette egyes jelentős törvények meghozatalát, ezek között azonban a katonai bíraskodás át-szervezésére irányuló javaslat nem szerepelt.

Az első világháborút követően Magyarország politikai helyzete végül is a trianoni békediktátum után konszolidálódott. A Magyar Királyi Honvédség újjászervezése is a '20-as években kezdődött meg.

Az 1920. június 4-én aláírt békeszerződés katonai rendelkezései (is) igen súlyosak voltak Magyarországra nézve. Csak olyan hadsereg fenntartását engedélyezték, amely létszámánál, szervezésénél, fegyverzeténél fogva nemcsak hogy

⁵ Uo. p. 11.

⁶ Uo. p. 12.

⁷ Uo. p. 17.

minden támadó akcióra képtelen volt, de az ország védelmét sem tudta ellátni. Megszüntették a hadkötelezettséget, és kimondták, hogy a magyar hadsereget csak önkéntes alapon lehet kiegészíteni. A kizárólag a belső rend fenntartására és határrendőr szolgálatra hivatott hadsereg létszáma a 35 000 főt nem haladhatta meg. A „szerződés” pontosan meghatározta a hadsereg fegyverzetét.

A honvédség haderejét a békediktátum határozatainak megfelelően 1921-ben alakították ki. A korábbi katonai körzetekkel egyező hét vegyes dandárba szervezték a rendelkezésre álló erőt. A vegyes dandár - a hadosztályhoz hasonlóan - több hadrendi elem egybeszervezésére adott lehetőséget. A dandárok két gyalogezredből (három zászlóalj), egy kerékpáros zászlóaljból, egy lovasszázadból, egy tüzérszázadból (három üteg), egy híradós századból, továbbá egy autós osztagból álltak. A nyilvánvalóan jelentéktelen hivatalos haderő mellett megindult a rejtett hadsereg szervezése is. Mivel fegyverzet ezek felszerelésére nem állt rendelkezésre, így a hatalom nem sok illúziót táplálhatott hadrafoghatóságuk tekintetében.

A helyzet csak 1927 után változott meg, amikor is az antant hatalmak közvetlen ellenőrzése megszűnt. A Koronatanács 1927. december 23-án határozott a hadsereg fejlesztéséről. A fejlesztések eredményeként a magyar haderő létszáma 1930 októberében már az 57 ezer főt is elérte. A hét vegyes dandár két-két gyalogezrede ágyús és aknavető szakaszt kapott. A dandárok tüzérségének számát megduplázták. A huszárszázadok száma 23-ról 31-re nőtt. Hadrendbe állítottak - a trianoni békeben megtiltott - hét repülőszázadot. Kísérleteket tettek az ország páncélos erejének kiépítésére is. A hároméves fejlesztés elsősorban a gyalogság és tüzérség arányán javított, de a haderőnek továbbra is nélkülöznie kellett az ütőképes páncélos- és repülő alakulatokat, nem volt közepes és nehéztüzérsége, valamint műszaki alakulatainak száma is kevés volt. Ez szerény alapját képezhette a további fejlesztéseknek, amennyiben azt az anyagi eszközök lehetővé tették. A bekövetkező gazdasági válság azonban egy időre megakadályozta a fejlesztéseket.

A katonai igazságszolgáltatást is érintő első jelentős jogszabály az Országos Törvénytárban 1921. december 30-án közzétett, a *Magyar Királyi Honvédségről* szóló 1921. évi XLIX. törvénycikk volt.

A törvény egyrészt szabályozta a honvédség szervezeti felépítését, amely szükségszerűen meg kellett feleljen a békeszerződésben előírtaknak is. Emellett azonban a törvény IV. fejezete *Katonai bírászkodás és fegyelmi fenytő hatalom* címmel érintette a katonai igazságszolgáltatást is. A törvény meghatározta a tényleges katonai egyén fogalmát, amely szerint katonának a Magyar Királyi Honvédség tisztjei, és a honvédség kötelékébe felvett legénységi állományú személyek tartoztak.⁸ A tényleges katonai egyénnel szembeni eljárás továbbra is a katonai bíróságokat és a fegyelmi hatóságokat illette meg. A katonának minősülő személyeket a közigazgatási hatóságok hatáskörébe utalt kihágásokért - ide nem értve a jövedéki kihágásokat - fegyelmi úton a katonai hatóságok büntették meg, és velük szemben személyi szabadság korlátozásával járó kényszereszközöket (kivéve, ha a késedelem veszéllyel jár) csakis a katonai hatóságok alkalmazhattak.

A törvény utalt arra is, hogy a katonai büntetőbírászkodás terjedelmét külön jogszabály határozza meg, illetve arra, hogy polgári viszonyaik tekintetében a tényleges katonai egyének a polgári törvényeknek és hatóságoknak vannak alávetve. A törvény V. fejezete büntető rendelkezéseket is tartalmazott, amelyek lényegében a törvényben előírt, de nem teljesített kötelezettségek megszegőivel szemben fegyelmi büntetések alkalmazását tették lehetővé (pl. jelentkezési kötelezettség elmulasztása, engedély nélküli távolmaradás, a nősülésre vonatkozó szabályok megszegése).

Az 1922. augusztus 15-én közzétett 1922. évi XVIII. törvénycikk a katonai büntető jogszabályokban megállapított értékhatároknak, valamint a pénzbüntetések és pénzbírságok ugyanezen jogszabályokban meghatározott mértékének ideiglenes felemeléséről határozott. E szerint a katonai büntető jogszabályokban

⁸ 1921. évi XLIX. tc. 21. §

valamely cselekmény büntetőjogi elbírálására mértékadóként megállapított minden pénzösszeget a tízszeresére emeltek fel, és ugyancsak tízszeresére emelték a katonai büntető jogszabályban megállapított pénzbüntetések és pénzbírságok legkisebb és legmagasabb összegét is. Ezzel együtt felhatalmazást kapott a minisztérium arra is, hogy a törvénnyel csak ideiglenesen felemelt értékhatárokat, a pénz értékének tartós javulása esetén rendelettel „*megfelelően lejjebb szállíthassa.*”⁹ Az 1925. évi XIII. tc. a honvédség igazságügyi szervezetének módosításáról döntött. A törvény megszüntette a dandárbíróságokat és ezzel együtt a katonai bűnvádi perrendtartásnak minden, a dandárbíróság szervezetére, megalakítására és eljárására, valamint a hozzá utalt illetékes parancsnokra és ügyézi tisztre, továbbá ezek eljárására vonatkozó rendelkezését hatályon kívül helyezte. A katonai bíraskodást első fokon a most már „honvéd törvényszéknek” nevezett volt hadosztálybíróság vette át.¹⁰ A törvény miniszteri indokolása a döntés lényegét az alábbiakban foglalta össze: azoknak a vétségeknek jelentős részét, amelyet a törvény eddig a dandárbíróság elé utalt, nem bírósági úton, hanem a bírósági eljárás mellőzésével az illetékes parancsnok fegyelmi jogkörében kell elbírálni. Erre, és a jelentős mértékben csökkentett létszámú honvédségre is figyelemmel pedig nem indokolt a jövőben a háromszintű bírósági szervezet fenntartása.

2. Az 1930. évi II. tc. a Katonai büntető törvénykönyvről és az azt hatályba léptető 1930. évi III. tc.

2.1 A törvény általános részének rendelkezéseiről

Az 1930. évi II. törvénycikk (Ktbtk.) úgynevezett általános része, a polgári büntető törvénykönyv általános részének teljesen megfelelő címekekkel 9 fejezet-

⁹ 1922. évi XVIII. tc.

¹⁰ 1925. évi XIII. tc. 1-2. §

ben, 65 §-ban tárgyalta mindazokat az általános rendelkezéseket, amelyek azokat kifejezetten a katonai elvárásoknak megfelelően módosítják, illetve kiegészítik.¹¹

A könnyebb áttekinthetőség kedvéért ezek a következők:

- A törvény 6. §-a a Ktbtk. területi hatályát lényegesen szélesebb körben vonja meg.

- 7. § A halálbüntetés végrehajtási módja tekintetében: kizárólag katonai bűncselekménynél agyonlövésessel is (nemcsak kötél által) végrehajtható.

- 8. § Az egy évig tartó szabadságvesztés (a végrehajtás során alkalmazott súlyosítások melletti) kötelező megrövidítése.

- 12. § A házifogság intézményének fenntartása.

- 19. § A dologház és a szigorított dologház intézményének mellőzése.

- 20-23. § Különleges mellékbüntetésként a lefokozás alkalmazása.

- 24-31. § A büntetés felfüggesztésének önálló szabályozása.

- 32. § A katonai vétség kísérletének büntetése.

- 34. § A sajtójogi különleges (fokozatos) felelősség eltérő szabályozása.

- 35. § Katonai bűncselekményeknél a sikertelen felbujtás (csábítás kísérlete) büntetése.

- 36. § Katonai bűncselekményeknél a részes büntethetősége.

- 39-49. §, 59. és 64. §-ok: A fiatalok büntetőjogi felelősségének részben eltérő szabályozása.

- 50-51. § A súlyosító, illetve enyhítő körülmények részben eltérő szabályozása.

- 54. § A vizsgálati fogság mellett, az előzetes letartóztatás teljes egészében való beszámítása.

Ezek előrebocsátása mellett következnek a törvény legfontosabb rendelkezéseinek áttekintése.

¹¹ Schultheisz E. (1931) A Katonai büntetőtörvény magyarázata I. kötet, Bp. p. 27.

A katonai büntetőjog szabályainak alakulását leginkább a Ktbt. 1. §-a határozta meg, amely elfogadva a más államokban is kialakult jogi szabályozást, egyértelművé tette, hogy a katonai büntetőjogban a közönséges, vagyis polgári büntető jogszabályoktól való eltérésnek csak annyiban lehet indokoltan helye, amennyiben azt a különleges katonai viszonyok és érdekek valóban megkövetelik, de egyébként általában a polgári törvénykönyveket kell kötelezővé tenni.¹²

Ennek az elvnek megfelelően a Ktbt. első, vagyis általános része, amely egyébként szerkezetében, rendszerében és terminológiája szempontjából is azonosult a közönséges büntetőjoggal, csak a közönséges büntetőtörvények általános rendelkezéseiktől eltérő intézkedéseket tartalmazta, míg a második, vagyis különös része kizárólag az úgynevezett katonai bünteteket és vétségeket, vagyis azokat a bűncselekményeket ölelte fel, amelyeknek tettese csakis katonai egyén lehetett, és amelyekről ebből következően a közönséges büntető törvénykönyvek egyáltalán nem rendelkeztek.¹³

Az egyes közönséges bűncselekményekre vonatkozó (különös) rendelkezéseknek a katonai érdekek hathatós megvédése érdekében szükségessé vált módosítását pedig az 1930. évi III. tc. III. fejezetének 2. része foglalta magába.

A törvény a bevezető rendelkezések körében szabályozta az addig nem használt intézkedést, amely szerint viszonyosság feltétele alatt a szövetséges állam katonai egyénével szemben kölcsönös szolgálati együttműködés idején elkövetett katonai bűncselekményt úgy kellett büntetni, mintha azt a magyar fegyveres erő tagja ellen követték volna el.¹⁴

A szövetséges állam katonájával kapcsolatos szabályozást a világháború tapasztalatai tették szükségessé, ugyanakkor a háború idejére szóló, szigorúbb, megtorló rendelkezések hatályának az ország belső békéjét veszélyeztető láza-

¹² A törvény előtti egyenlőség vagy a korabeli megfogalmazás szerint „az állampolgári egyenlő elbánás” elvének megvalósulása azt jelenti, hogy főszabályként a katonákra is az általános szabályok az irányadók. Egyes közönséges bűncselekmények *delictum sui generis*ként külön katonai bűncselekményt képeznek, másrészt egyes cselekmények kizárólag csak katonai bűncselekményt képeznek. *Jilly L.*: Az új magyar katonai büntető törvénykönyv (1930: II. törvénycikk), Pécs, 1933. p. 23.

¹³ *Schultheisz* (1931) p. 5.

¹⁴ 1930. évi II. tc. 3. §

dás, valamint határvédelmi zavarok idejére is történő kiterjesztő értelmezése¹⁵ - a miniszteri indokolás szerint - a világháborút követő „zavaros” forradalmi eseményekkel volt magyarázható.

A közönséges büntetőjogtól való jelentősebb eltérést a törvény területi hatályát szabályozó rendelkezések körében találjuk. Ugyanis a közönséges büntetőtörvényeink rendkívül szűken szabták meg azoknak a bűncselekményeknek a körét, amelyek külföldön történő elkövetése is feltétlenül és kizárólagosan a hazai törvények szerint volt büntetendő. Ezzel szemben a Ktbt. a magyar törvények kizárólagos érvényét akkor is kötelezővé tette, ha a külföldön elkövetett bűncselekmény katonai deliktum, vagy az elkövető tényleges katonai egyén, avagy elkövetési helye ellenséges országban, a fegyveres erőnek vagy szövetségeseinek hatalmi körén belül volt, vagy elkövetője az e hatalmi körön kívül elkövetett cselekmény miatt is katonai büntetőbíráskodás alá tartozott.¹⁶

A Ktbt. a katonai hagyományoknak megfelelően továbbra is fenntartotta a halálbüntetésnek egyik végrehajtási módjaként a közönséges büntetőtörvényekben ismeretlen agyonlövést.

Az agyonlövés általi végrehajtás azonban a katonai bíráskodás körében is csak a katonai bűncselekmények tekintetében lehetett alkalmazni, de még e körben is csupán akkor, ha az adott bűncselekmény elkövetése nem volt visszavezethető aljas érzületre (mivel például az ellenséghez való szökésre és az ily célból alakítandó szövetkezésre irányuló felbujtásra a Ktbt. is a halálbüntetésnek a közönséges büntetőjogban ismert végrehajtási módját, vagyis a kötél általi halált állapította meg). A kötéllel végrehajtandó halálbüntetésre ítélet esetén egyébként a hadseregből való kicsapást ki kellett mondani.¹⁷

¹⁵ 1930. évi II. tc. 4. §

¹⁶ 1930. évi II. tc. 6. §; A törvény miniszteri indokolása erre nézve kifejti, hogy „... a fontos katonai érdekeink oltalom nélkül maradnának, ha az azok ellen külföldön, főleg katonáink ellen elkövetett cselekmények megbüntetését teljesen a külföldi hatóságokra bízónk ...” Magyar törvények, Az alkalmazásban lévő magyar törvények gyűjteménye, Bp., 1930. p. 11.

¹⁷ *Schultheisz* Emil szerint: „A hadsereg kötelékéből való kitaszítást, amely a római jogban gyökerező intézmény (*ignominiosa missio*), több külföldi katonai kódex is ismeri, s annak kimondását nem csupán a halálbüntetéssel kapcsolja össze, hanem súlyosabb szabadságvesztés büntetésre ítélet esetén is kötelezővé teszi (pl. az 1928. évi angol Army Act. 44. §-ának 4. pontja).” *Schultheisz* (1931) p. 37.

Egyfelől katonai, másfelől kriminálpolitikai szempontok tették indokolttá a törvénynek azt a rendelkezését, amely a bíróságot arra kötelezte, hogy a rövidebb (egy évnél nem hosszabb) tartamú szabadságvesztés büntetéseket súlyosítások (böjt, kemény fekhely és magánzárka) alkalmazásával megrövidítse.¹⁸ A katonai érdekek ugyanis azt követelik, hogy azokat az elítélteket, akik büntetésük kiállása után további katonai szolgálatra vannak kötelezve, a szolgálattól hosszú időre ne vonják el.

Az eleve rövid tartamban meghatározott szabadságvesztésről már akkor is azt vallották, hogy inkább káros hatású, vagyis nem alkalmas a büntetési célok elérésére. A szigorúbban végrehajtott szabadságvesztés ilyen módon való rövidítésére viszont lehetőséget láttak. Sőt, a katonai szolgálatban megmaradó és egyévi szabadságvesztésnél nem hosszabb tartamú elítélés esetében kötelezővé tették a rövidítést, oly módon, hogy a súlyosítás (böjt, kemény fekhely, fogháznál magánzárka is) minden napja még egy letöltött napnak számított. A bíróság az ítélet indokolásában határozta meg a súlyosítás tartamát. Nem volt alkalmazható azonban a súlyosítás a rendfokozatukban elítélésük után is megmaradó tisztekkel, valamint azokkal szemben, akiknek egészségét a súlyosítás veszélyeztette volna.

Ismerte a törvény a tisztii tekintély megóvását szolgáló házi fogság intézményét is. A bíróság ugyanis elrendelhetette, hogy a tisztek az egy hónapot meg nem haladó tartamban kiszabott fogház- és elzárás büntetést lakásukon töltsék le.¹⁹ Ugyancsak az állástekintély követelményeinek felelt meg az a törvényi intézkedés is, amely szerint a rendfokozatukban elítélteik után is megmaradó tisztek szabadságvesztésük tartama alatt nem voltak kötelesek munkát végezni, és magukat külön élelmezhettek.

¹⁸ 1930. évi II. tc. 8. §; A törvény miniszteri indokolása erre nézve kiemeli, hogy „... a rövid tartamú szabadságvesztést az elítélt egyéniségének szem előtt tartásával intenzívebbé kell tennünk. Az 1912. évi osztrák javaslat (60. és 61. §) valamint Edvi Illés javaslata (43. §) intézkedik aziránt is, hogy a két illetőleg egy hónapnál nem hosszabb fogházbüntetés szigorítás céljából böjttel és kemény fekvőhellyel súlyosítottassék ...” Magyar törvények ..., p. 13.

¹⁹ 1930. évi II. tc. 12. §

A csekélyebb büntetések végrehajtásának feltételes (vagyis három-, illetőleg egyévi próbaidőtől függővé tett) felfüggesztésében álló kedvezmény kiterjedt ezenkívül a katonai bírások alá tartozó személyekre is. Igaz ugyan, hogy ezt a polgári büntetőbírói gyakorlatban bevált intézményt a Ktbt. a katonai érdekekre való tekintettel csak megfelelően módosított változatban vette át. A legfontosabb eltérés a negatív feltételeknek, azaz a felfüggesztést kizáró körülményeknek a „katonai fegyelmi tekintetekkel” történt kiegészítése volt.

A törvény mint különleges mellékbüntetést szabályozta a lefokozást (rangvesztést) is.²⁰ Lefokozásnak általában akkor volt helye, ha a tett vagy mellékkörülményei olyanok voltak, hogy az elítéltet a szolgálat hátránya vagy állástekintély sérelme nélkül rendfokozatában nem lehetett meghagyni. Külön kiemelendő, hogy a szökés és szökésre szövetkezés, úgyszintén a gyávaság büntetének esetében azonban a lefokozás sohasem volt mellőzhető.

Tartalmilag a lefokozás a rendfokozat és a katonai állás, valamint a nyugdíj, illetve az arra való igény elvesztésében állt. A szolgálati kötelezettséget azonban a lefokozás nem érintette és nem vonta maga után az ügynevezett rend- és díszjelek elvesztését sem. Ez az utóbb említett joghátrány csak akkor érte az elítéltet, ha a bíróság őt hivatalvesztéssel is sújtotta, vagy büntett miatt ítélte el. A büntett miatti elítélés esetében azonban a bíróság rendkívüli méltánylást érdemlő körülmények esetén eltekinthetett a hivatalvesztéssel együtt járó szankciók alkalmazásától.

A Ktbt. felfogása szerint a katonai büntetőjog lényegesen nagyobb súlyt helyez a bűncselekmény alanyi oldalára, mint a polgári büntetőjog, ezért különleges intézkedés vált szükségessé a kísérlet tekintetében is.²¹ Míg a közönség bün-

²⁰ 1930. évi II. tc. 20-23. §

²¹ A korábbi katonai büntető törvénykönyv a kísérletet a büntett és a vétség vonatkozásában egyaránt büntetni rendelte. Természetesen nincs kísérlete a gondatlanságból elkövetett cselekménynek, a mulasztási cselekménynek, a *praeterintencionális* cselekményeknek és a *sui generis* deliktumot képező kísérleti vagy előkészületi cselekményeknek sem. *Schultheisz* (1931) p. 79.

tetőjogszabályok a vétség kísérletét csak egyes esetekben rendelték büntetni, addig a Ktbt. a katonai vétségek kísérletét minden esetben büntette.²²

A törvény miniszteri indokolása szerint a vétség kísérletének büntetése azért is volt indokolt, mert ha a 35. § szerint az eredménytelen felbujtás - tehát a jogtárgyat a kísérlethez képest távolabbról veszélyeztető cselekmény - minden esetben büntetendőnek számított, akkor nem lett volna helyes a vétség kísérletének büntetésétől eltekinteni.

A régihez képest teljesen eltérő szabályozást nyert a tettesség intézménye. A régi (1855. évi) Katonai büntető törvénykönyv 142. §-a értelmében katonai büncselekményt csakis azok a katonák követhettek el, akik a katonai állásból folyó különös kötelességek teljesítését a „hadicikkek”-re letett esküvel fogadták, tehát a „katonaállomány” tagjai (*combattánsok*) voltak. A katonaállományhoz nem tartozó egyének (például lelkeszek, hadbírák, katonai tisztviselők) állaskötelességeiknek megszegéséért csupán közönséges, tehát lényegesen enyhébb megítélés alá eső büncselekmény címén voltak felelősségre vonhatók. (Ezt az elvet bizonyos vonatkozásban egyébként már áttörte a háború esetére szóló kivételes intézkedéseket tárgyaló törvény is, amely azokat a nem kombattáns katonai egyéneket, akik a fegyveres erő mozgósítás alatt álló vagy már mozgósított részének állományába tartoztak, hivatásbeli kötelességeik megszegése miatt ugyanazok alá a büntetőjogi rendelkezések alá helyezte, amelyek a kombattáns egyénekre is irányadóak voltak.)²³

Az 1930. évi II. tc. már fel sem veti a fenti megkülönböztetés szükségességét, ezáltal a szabályozást tekintve egyértelművé válik, hogy katonai büncselekménynek elvileg minden katona tettesévé válhat.

A bünrészesség vonatkozásában ugyancsak jelentős változtatásokkal találkozunk. Az új Ktbt. hatálybalépése előtt a katonai büntetőbíráskodás körében azok, akik katonai büncselekménynek tettesei nem lehettek, csak részesként vol-

²² 1930. évi II. tc. 32. §

²³ 1912. évi LXIII. tc. 14. §

tak büntethetők, és cselekményük, mint az állam hadiereje elleni büncselekmény került elbírálásra. A polgári büntetőbíráskodás alá tartozó személyek pedig rendszer viszonyok között a katonát a szökés kivételével bármely más katonai büncselekményre büntetlenül felbujthatták, és annak ilyen cselekményéhez (az öncsonkítás kivételével) büntetlenül segílyt is nyújthattak. Háború idején - hasonlóan a katonai bíráskodás alá tartozó fent említett személyekhez - csupán a katonai büntettekre való csábítás, illetőleg az azokhoz való segítségnyújtás miatt voltak felelősségre vonhatók, és ez a magatartásuk is *sui generis* büncselekményként (tehát az alapcselekményre megállapított büntetésétől függetlenül) csak legfeljebb öt évig terjedő börtönnel volt büntethető.

A Ktbt. indokolása szerint ennek a helyzetnek a tarthatatlanságát az első világháború és az azt követő forradalmi események teljes mértékben igazolták. Erre is figyelemmel az új Ktbt. most már akként rendelkezik, hogy „a részességre vonatkozó általános rendelkezéseket azokkal szemben is alkalmazni kell, akik valamely katonai büncselekménynek személyes viszonyaiknál fogva tettesei nem lehetnek.”²⁴

(Az 1932. évi XXXIII. tc. pedig ennek az intézkedésnek hatályát a polgári büntetőbíráskodás alá tartozókra is kiterjesztette.)

Ha mindemellett még azt is figyelembe vesszük, hogy a katonai büntett vagy katonai vétség elkövetésére irányuló sikertelen felbujtás is feltétlenül büntetés alá esett, és hogy ez a rendelkezés hatályosult a polgári bíráskodás során is, akkor egyértelművé válik, hogy a katonai fegyelem úgymond kívülről jövő mindennemű bomlasztása büntetőjogilag szabályozásra került.

Ugyancsak a részességről szóló fejezetben intézkedett a törvényhozó abban a kérdésben is, hogy a sajtó útján elkövetett büncselekmények tekintetében a sajtótörvényünk által elfogadott, belga gyökerű fokozatos és kizáró felelősségi

²⁴ 1930. évi II. tc. 33. §; A katonai vétség kísérletének büntetésével kapcsolatban a miniszteri indoklás még kifejti, hogy „... a katonai vétségek egy része szándékosan is meg gondatlanságból is elkövethető, a nem szándékos vétségeknek kísérletük amúgy sincs, és így a különbségtéves büntetendőség szempontjából annál indokoltabb volna, mert a katonai vétségek egy része fegyelmi úton is elintézhető.” Magyar törvények ..., p. 22.

rendszer a katonai bírászkodásban ne érvényesüljön, hanem az ily cselekményekben közreműködő egyének is a tettesség és a részesség általános szabályai szerint legyenek felelősségre vonhatók. Ezt követelte meg a katonai fegyelem érdeke, amely jelentőségénél fogva a sajtó szabadabb mozgásához fűződő érdeket is háttérbe szorította.²⁵

A régi katonai büntetőkódexnek azt a rendelkezését, hogy katonai büntettet nemcsak szándékos, hanem gondatlanságból eredő magatartások is megvalósítanak, az új Ktbt. is fenntartotta, de a gondatlan cselekmények csak háború idején való elkövetés esetén minősülhettek büntettnak.

A törvény ezen rendelkezése ugyan lényeges eltérést jelentett a polgári büntetőjoghhoz képest, amely csak a szándékosan elkövetett cselekményeket nyilvánította büntettké, de nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a katonai büntetőjog sohasem mellőzheti azokat az eszközöket, amelyek alkalmasak arra, hogy a hadsereg tagjait fokozott gondosságra és körültekintésre kötelezzék. *„Márpedig ilyen eszköz az egyes kulpózus és a katonai életben többnyire rendkívül veszélyes cselekményeknek büntettté rangra emelése, mert ennek folytán kilátásba helyezett szigorú büntetések fokozott mértékben fogják kötelelességteljesítésre bírni a katonát.”*²⁶

Külön beszámítást kizáró oknak számított a Ktbt. szerint az, ha a katona a bűncselekményt előjárójának vagy felettes hatóságának szolgálati parancsa folytán abban a meggyőződésben követte el, hogy arra kötelezve van.²⁷ A polgári személyekre vonatkozó büntetőjog szerint sem a cselekmény jogellenességének, sem kötelelességteljesítésének tudata nem volt feltétele a bűnösségnek. Így külön törvényi intézkedés nélkül nem mentesülhetett a felelősség alól az alárendelt, aki a cselekményt jogilag megengedettnek vélte, vagyis vétlenül cselekményének jogellenességét nem ismerte fel.

²⁵ 1930. évi II. tc. 34. §

²⁶ Schultheisz (1931) p. 82.

²⁷ 1930. évi II. tc. 38. §

Az emberekben élő jogérzet pedig azt követeli, hogy azt az alárendeltet, aki a bűncselekmény elkövetésére irányuló parancsot menthető tévedés folytán abban a meggyőződésben teljesíti, hogy engedelmeskedni köteles, ne terhelje büntetőjogi felelősség. A fent idézett és erre az esetre mentességet biztosító rendelkezés megalkotását tehát elsősorban az igazságosság megteremtése tette szükségessé. Ezen kívül azonban katonai célszerűségi szempontok is indokolták törvénybe iktatását, mert csak ilyen rendelkezéssel lehet gátat vetni annak, hogy az alárendelt az engedelmisséget, a parancs jogszerűsége iránt táplált pusztá kértelyek alapján megtagadják, és csak ilyen rendelkezéssel volt biztosítható az eredményes katonai működés alapfeltételét jelentő feltétlen engedelmisség.

A törvény a katonai egyenruhát viselő tisztet feljogosította arra, hogy a becsülete ellen más személy jelenlétében intézett jogtalan támadás folytatásának megakadályozása céljából fegyverét azonnal használja, feltéve, hogy ezt a célt másként nem érthette el, és hogy a fegyver használatában az elkerülhetetlen szükségesség határát nem lépte át. A jogos védelemnek ez az önállóan szabályozott sajátos változata - elsősorban generálpreventív hatása miatt - a tiszt tekintély szilárdításának és megoltalmazásának egyik legjelentősebb eszköze.

Hangsúlyozni kell azonban, hogy a korábbiaktól eltérően a törvény szabályozásában már teljesen közömbös volt, hogy a fegyverét használó tiszt a tényleges vagy nem tényleges állományba tartozott-e, mert az 1930. évi III. tc. 7. §-a szerint: *„a nem tényleges tisztek katonai büntetőbíráskodás alatt állnak azok miatt a bűncselekmények miatt is, amelyeket katonai egyenruhában az őket megillető fegyver használatával követtek el.”*²⁸

Ez a rendelkezés pedig jogalapot teremtett ahhoz, hogy a nem tényleges tisztek fegyverhasználatára esetében a védelemnek a Ktbt. e rendelkezésén alapuló jogossága megállapítható legyen.

A Katonai büntető törvénykönyv a fiatalkorúak vonatkozásában a 18 éven aluliaknál alkalmazható intézkedéseket két csoportra osztotta. A 18 éven aluliak

²⁸ Schultheisz E. (1934) A magyar katonai büntetőjog rövid vázlat, Bp. p. 11.

egyik csoportját a gyermekek (12 éven aluliak) és azok a fiatalok alkották, akiknél hiányzott a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettség, míg a másik csoportba a büntetőjogi felelősségre vonható, tehát kellő értelmi és erkölcsi fejlettséggel rendelkező fiatalok tartoztak.

Az első kategóriával szemben kizárólag sajátos nevelő és óvó rendszabályoknak (házi felügyelet alá helyezés, javító nevelés stb.) volt helye, ezeknek alkalmazását azonban a Kbt. a polgári bíróságoknak engedte át. Az értelmi és erkölcsi fejlettséggel rendelkező fiatalokra azonban már általában a felnőttek tekintetében irányadó büntetőjogi elvek kerültek alkalmazásra. A büntetés az ilyen elkövetőkkel szemben is a cselekmény súlyához és a tettes egyéniségéhez igazodó büntetésként jelentkezett. A közönséges (tehát nem katonai) bűncselekményeket elkövető fiatalokkal szemben azonban a Kbt., ha a cselekmény nem esett a hűtlenség, árulás, kémkedés fogalma alá, a büntetőjog eszközeit enyhítette.

Ezenkívül ugyancsak az enyhébb elbírálás körébe tartozott az a megoldás, hogy a fiatalok által elkövetett olyan bűncselekményekre nézve, amelyeket a törvény vétségnek nyilvánított, az alkalmazandó büntetési tételre való tekintet nélkül helye volt fegyelmi felelősségre vonásnak, továbbá, hogy a fiatal által elkövetett bűncselekmény miatt kiszabott szabadságvesztés-büntetést a fiatalok részére felállított külön polgári fogházban, vagy megfelelő külön helyiségben kellett végrehajtani. A törvény alkotói úgy ítélték meg, hogy a fiatalok erkölcsi megmentése és javítása érdekében a törvény mindent megtett, amit csak a katonai fegyelem és rend veszélyeztetése nélkül megtehetett.

2.2 A törvény különös részi rendelkezései

A Katonai büntető törvénykönyv második, vagyis különös része az egyes katonai bűncselekmények meghatározását és az azokra alkalmazandó büntetéseket tartalmazta.

A törvény elsőként a függelemsértést nyilvánította bűncselekménnyé, ki-
mondva, hogy függelemsértést az a katona követ el, aki előljárója vagy följebb-
valója iránt a köteles tiszteletet mellőzi, vagy a szolgálati parancsnak akár szán-
dékosan, akár gondatlanságból nem engedelmeskedik.²⁹

A tisztelet mellőzése a törvény szerint nem csupán akkor valósult meg, ha az
alárendelt a tisztelet külső jeleit elmulasztotta, vagy ha olyan magatartást tanúsi-
tott, amelytől való tartózkodást éppen az előljárával szemben kötelező különös
tisztelet kívánna meg, hanem abban az esetben is, ha olyan cselekményt követett
el, amely a rágalmazás vagy becsületsértés fogalma alá tartozott. Ha azonban a
vádolt az állított vagy híresztelt tény, vagy valamely tényre közvetlenül utaló
kifejezés valóságát bizonyította, csakis akkor volt megállapítható függelemsér-
tés, ha már magából a tényállításnak vagy kifejezés használásának megjelenési
formájából vagy egyéb körülményekből is egyértelműen kitűnt a tisztelet szán-
dékos mellőzése.

A tiszteletmellőzés körében minősített esetnek számított és szigorú büntetés
alá tartozott az előljárótól szolgálati ügyből eredő lovagias úton történt elégté-
telkérés,³⁰ továbbá az előljáró vagy a följebbvaló ellen intézett erőszak vagy ve-
szélyes fenyegetés. (Háború idején bármilyen szolgálatban az előljáró ellen el-
követett erőszak úgyszintén az előljáró vagy följebbvaló ellen intézett szándékos
ölés vagy kísérlete, avagy gyilkosság kísérlete agyonlövással végrehajtandó ha-
lállal volt büntetendő. A befejezett gyilkosság büntetése egyébként kötél általi
halál volt.)

A tisztelet mellőzése által elkövetett függelemsértés minősített eseteit szám-
ban sokszorosan felülmúlták az engedetlenség kvalifikált esetei, amelynek fő
oka, hogy a bűncselekmény keretjogszabályként került megfogalmazásra. A fen-
tiekkel magyarázható az engedetlenség büntetésének rendkívül széles skálája, és

²⁹ 1930. évi II. tc. 66. §; A miniszteri indoklás e fogalomkörben kifejti, hogy „... a honvédség Szolgálati Sza-
bályzata élesen különböztet a följebbvaló és az előljáró közt; az előbbi alatt általában az értven, akinek magasabb
rendfokozata van, míg előljáró az, akit tekintet nélkül rendfokozatára, a parancsadás joga illet meg.” Magyar
törvények ..., p. 33.

³⁰ 1930. évi II. tc. 71. §

az is, hogy a függelemsértés szóban forgó nemének szankciója három, illetőleg hat hónapig terjedő fogházbüntetéstől, a parancsnak gondatlanságból történt nem teljesítésénél tíz évig terjedő börtönig, a szándékos engedetlenségénél pedig egészen az agyonlövés általi halálbüntetésig terjedhetett.

Több külföldi katonai büntető törvénykönyv mintájára a Ktbt. is enyhébb beszámítás alá vonta a függelemsértésnek azt az esetét, ha a tettes nyomban az előjárója vagy följebbvalója részéről szenvedett súlyos sérelem miatti, erős felindulástól ragadtatta magát a cselekményre.³¹

A függelemsértéseket követően a törvény a zendülést szabályozta, amely azal valósult meg, ha három vagy több katona közösen és egyetértve, a katonai szolgálati renddel, előjárójával vagy előjárójának parancsával szembeszállt. A zendülésnek tehát a szolgálati rend, mint a fennálló tényleges állapot a maga egészében a jogi tárgya. A védett jogtárgy kiemelkedő jelentősége magyarázza a zendülésre megállapított büntetési tételek nagyságát (már az alapbüntetés három évtől öt évig terjedhető börtön), de ez szolgáltatja magyarázatát annak is, hogy a zendülésre irányuló előkészületi cselekmények is széles körben büntetendők voltak. A törvény ugyanis büntetni rendelte a zendülésre irányuló összebeszélést, csoportosulást és felhívást is.

A veszélyeztetési bűncselekményeknél, mint amilyen a zendülés is, a magatartások tárgyi súlya természetesen lépcsőzetesen emelkedett a jog által megelőzni szándékozott eredmény bekövetkezési valószínűségének növekedésével. Ennek folytán a törvény már eleve minősített eseteknek nyilvánította azokat a cselekményeket, amelyeknek elkövetése esetén az eredmény bekövetkezésének valószínűsége különösen nagy.

A Ktbt. is szem előtt tartotta a jogtudománynak a törvényhozóval szemben támasztott ezen elvárását, mert a zendülés tipikus megjelenési alakjában tömeg-

³¹ 1930. évi II. tc. 76. §: Erre nézve a törvény miniszteri indokolása kifejti: „...a szabályozás előnye, hogy alkalmazásával egyszersmind az előjáróval szemben elkövetett védekezésszerű cselekmények esetében a fegyver által megkövetelt megtorlást és a védekező részéről érvényesíteni kívánt jogos védelem követelményeit is józan, a katonai érdekeknek megfelelő harmóniába hozza.” Magyar törvények ..., 38.

bűncselekmény. Főként az olyan magatartásokat helyezte szigorú büntetés alá, amelyek a tömeglélektan tanulságai szerint a cselekmény jellegénél vagy az elkövető személyénél fogva a bűnöző tömegekre nézve különösen jelentős hatásúak, így a zendülőket további előre nem látható és a szolgálati rend teljes fölforogatását maga után vonó cselekmények elkövetésére ösztönözhetnék. (Ehhez képest például agyonlövés általi halállal büntette a törvény azt a zendülőt, aki a rend és engedelmség helyreállítására kirendelt személy ellen testi sértést követett el, továbbá a felbujtókat és a vezetőket, ha a csoportosulásban a rend és a fegyver helyreállítására kirendelt ellenőrt fellépését követően is tovább folytatták cselekményüket.)

A tapasztalat azt mutatta, hogy a zendülésnek többnyire az olyan magatartások a forrásai, amelyek a szolgálat iránti ellenszenv és az előjáróval szemben való gyűlölet vagy megvetés előidézésével a kedélyek felzaklatásához és a szenvedélyek felkeltéséhez vezettek. Ezért a Ktbt. bujtogatás néven egy sajátos, eddig ismeretlen bűncselekményt írt le, amelyet az a katona követett el, aki katonai egyének közt általában a katonai fegyelmet megbontani, az előjárói tekintélyt aláásni, a katonai hivatást lealacsonyítani, a katonai szolgálat iránti ellenszenvet, a szolgálati rendelkezések vagy szolgálati viszonyok iránti engedetlenséget szítani törekedett.³²

A törvény - az 1855. évi kódex mintájára - külön fejezetet szentelt a katonai őr elleni bűncselekményeknek is. Ez a törvényi intézkedés lényegesen eltért a külföldi szabályozásoktól, hiszen a katonai őrök irányában tanúsított engedetlenséget és tiszteletellenes magaviseletet az előjáróval szemben elkövetett hasonló cselekményekkel azonos jogi értékelésben részesítette.³³ Noha ez a nézet azon a nálunk is elfogadott tételen alapult, hogy a katonai őrök az előjáróknak végrehajtó közegei, és ebben a minőségükben tulajdonképpen előjárói funkcióit

³² 1930. évi II. tc. 85. §

³³ A törvény őrszolgálat védelmére vonatkozó rendelkezései nem kapcsolódtak a függelemsértést szabályozó részeivel. „Sőt a szolgálati utasítások és ezeknek nyomán az 1855. évi, valamint a jelen Ktbt. annyiban is eltérnek a legtöbb külföldi szabályzattól és kódextól, hogy őrnek tevésre vagy nem tevésre kötelező akaratnyilvánítását nem parancsként, hanem utasításként jelölték meg.” *Schultheisz* (1931) III. kötet p. 43.

hajtának végre, a katonai ör elleni cselekményeknek különálló büntetőjogi szabályozása mellett mégis jelentős érvek hozhatók fel.

Közismert, hogy míg az előljárói tisztség rendszerint állandó jellegű, addig az őri funkció rövid ideig tartó, átmeneti természetű, ebből pedig szükségképpen következik, hogy az előljáró ellen intézett támadások a szolgálatra általában maradandóbb befolyással vannak, és könnyebben vezethetnek széles körű fegyelemsértéshez, mint az ör ellen irányuló cselekmények. Indokolt volt tehát, hogy ez a különbség az általunk fent egymással szembeállított két büncselekménytípusra megállapítandó büntetések súlyában is kifejezésre jusson.

Mindemellett az sem hagyható figyelmen kívül, hogy vannak esetek, amikor az eltérő szabályozásnak éppen fordított irányban kell érvényesülnie. Az ör elleni deliktumok ugyanis csak addig büntethetők a függelemsértő cselekményeknél enyhébben, amíg az összehasonlítás alapjául szolgáló két büncselekmény-kategória alá eső magatartásoknak lényegileg azonos a jogi tárgya, amíg tehát csupán az előljárói akaratot sértik vagy veszélyeztetik. Mihelyt azonban valamely örrel szembeni cselekmény más jogi védelemre utalt értéket is sért, már nem csupán a büntetés tekintetében, hanem a függelemsértésnél is elfogadható a szigorúbb büntetés alkalmazása.³⁴

Az ör elleni cselekmények körében található ilyen, a ténybeli szempontból azonos jellegű függelemsértő magatartásoknál szigorúbb elbírálást igénylő cselekmények. Ezek azok, amelyek az ör hivatásának gyakorlását lényegében lehetlenné tették vagy az általános tapasztalat szerint könnyen ehhez az eredményhez vezethettek. Az ilyen cselekmények a fenti büncselekmények sajátos jogtárgyán kívül már a közbiztonságot is közvetlenül veszélyeztették.

³⁴ A törvény miniszteri indokolása szerint: „Amikor az ör a tettesnek egyébként is előljárója vagy feljebbvalója, az ör elleni büntetkez még egy plus, vagyis a függelemsértés büntette is járul, mert hisz az előljáró vagy feljebbvaló nem szűnik meg előljáró vagy feljebbvaló lenni csak azért, mert egyszersmind őrszolgálatban áll, követezők, az előljáró vagy feljebbvaló nem részesülhet kevesebb oltalomban és bántalmazója nem szabadulhat olcsóbban csak azért, mert a tett olyan időpontban követtett el, amikor az előljáró vagy feljebbvaló őrszolgálatot is teljesített.” *Schultheisz* (1931) III. kötet p. 51.

Ezekre a most vázolt a gondolatokra figyelemmel a Ktbtk. az örrel szemben elkövetett cselekményeket, így a köteles tisztelet mellőzését, mint az engedetlenséget, az azonos jellegű függelemsértő cselekményeknél általában csekélyebb szankcióval fenyegette, és ez alól az enyhébb elbírálás alól csak akkor állapított meg kivételt, ha a tisztelet mellőzése az ör elleni erőszakban vagy veszélyes fenyegetésben nyilvánult meg. Míg ugyanis az előljáró ellen intézett erőszakra vagy veszélyes fenyegetésre megállapított alapbüntetés egy évtől öt évig terjedő börtön, addig az örrel szemben véghez vitt ilyen cselekmények alapbüntetése három évtől öt évig terjedő börtön volt, ha pedig a tettes az erőszakkal vagy veszélyes fenyegetéssel az ört hivatásának jogszerű gyakorlásában megakadályozta vagy intézkedésre kényszerítette és a cselekményből súlyos hátrány származott, a büntetés öt évtől tíz évig terjedő börtön is lehetett.³⁵

A törvény újításokat vezetett be a szökésre és önkényes eltávozásra vonatkozó rendelkezések körében is.

A hadsereg állományának teljességét eltávozással vagy távolmaradással csorbító cselekményeket már a római büntetőjog két büncselekménytípus keretei között szabályozta, különbséget téve egyfelől a szökés, másfelől az önkényes eltávozás között. De e két büncselekmény közti határvonal megvonásának kérdésében mindmáig nem alakult ki a törvényhozásokban egységes álláspont.

A francia rendszer egy objektív mozzanatban, a távollét időtartamában, míg a német rendszer a tettes tudatában lejátszódó momentumban, egy meghatározott célzatban látja a szóban lévő két büncselekmény közti különbséget.³⁶ A germán jogi hatásokat magánviselő 1855. évi kódexünk a dolog természeténél fogva a német felfogást tette magáévá, s a szökés fogalmát akként határozta meg, hogy abban csakis az a katona válhatott bűnössé, aki abból a célból hagyta

³⁵ 1930. évi II. tc. 88. §

³⁶ Már a római jog is különbséget tett a szökés és az enyhébb beszámítás alá eső önkényes eltávozás közt. Szökévénynek (*desertor*) nyilvánította azt, aki hosszabb távollét után elfogatott, ellenben önkényes eltávozó (*emansor*) volt az, aki egy ideig „vágált” és azután önként visszatért a táborba. Az ún. francia rendszer, amely a távolléti tartama szerint különböztet, nem méltatja kellően a cselekmény szubjektív oldalát. *Schultheisz* (1931) III. kötet p. 53.

el csapattestét vagy maradt attól távol, hogy magát szolgálati kötelezettség alól végleg kivonja. Ha ilyen célzat nem forgott fenn, a cselekmény csupán a vétséget képező önkényes eltávozást valósíthatta meg.

Az elkövető tudata szempontjából történő megközelítés nagyon fontos, erre mutat az is, hogy a korábbi szabályozás sem volt megfelelő. A Ktbt. indokolása szerint ugyanis azoknak a katonáknak a magatartása, akiknél a szolgálati kötelezettség alóli végleges kivonás célzatát nem lehetett megállapítani, akkor is csak önkényes eltávozásként volt minősíthető, ha őket eltávozásukban vagy távolléradásukban történetesen a harctéri szolgálat kikerülésére irányuló célzat vezette. A tapasztalat pedig azt mutatta, hogy az a cselekmény, amelyet ilyen célzattal követtek el sokszor olyan katonai hátránnyal járt, hogy arra az önkényes eltávozás enyhe (vétségi) büntetésének alkalmazása szinte azonos volt a cselekmény büntetlenül hagyásával.

A fenti joghézagot a Ktbt. egyfelől a szökés fogalmi kereteinek tágításával, másfelől az önkényes eltávozás büntetési tételeinek további szélesítésével igyekezett betölteni.

A törvény szerint ugyanis most már nem csupán az a katona követte el a szökést, aki beosztását vagy rendeltetési helyét abból a célból hagyta el vagy maradt attól távol, hogy magát szolgálati kötelezettsége alól végleg kivonja, hanem az is, akit a cselekményében a hadra kelt seregnél való szolgálatteljesítés alóli végleges kivonásra irányuló célzat vezetett. Ilyen célzat hiánya esetében a cselekmény önkényes eltávozásnak minősült, amely vétségi büntetés alá esett, ha azonban a tettes magát a hadra kelt seregnél való szolgálat alól vont ki (itt természetesen csak az időleges kivonás célzata jöhet szóba), a cselekmény büntetett volt, amely 6 hónaptól 1 évig, súlyos esetben pedig 1 évtől 5 évig terjedhető börtönnel volt büntetendő.³⁷

Már az eddig ismertett rendelkezések is azt mutatják, hogy az új Ktbt. mellőzte az 1855. évi kódex sokszor kifogásolt kazuisztikáját és az egyes tényál-

³⁷ 1930. évi II. tc. 101. §

lások túlzott körülírását, de a fejlett törvényszerkesztési technika szabályai talán sehol sem érvényesültek szemléltetőbb módon, mint az őrszolgálati büntettekéről és vétségekről intézkedő fejezetben, amely mindössze öt rövid paragrafusban tárgyalja az ide vonatkozó joganyagot.

Az őrszolgálati kötelességsértés büntetést egy meghatározott órallás elfoglalására és felváltására alakított katonai őrségnek vagy valamely mozgóőrségnek (járőrnek, körjáratnak, stb.) az a tagja követte el, aki szolgálatának teljesítésére leittasodással, elalvással, eltávozással vagy más módon képtelenné tette magát, vagy a szolgálatára vonatkozó általános vagy különös utasítás mellőzésével hátrányt okozott, illetve háború idején jelentékenyebb veszélyt idéz elő. A cselekmény akkor is büntettnek minősült, ha gondatlanságból követték el.³⁸

Az őrszolgálatra vonatkozó általános vagy különös utasítás megszegésének egyéb esetei vétséget valósítottak meg.³⁹

Míg a vétség vonatkozásában elegendőnek látszott egy minősítő körülménynek, a súlyos esetnek felállítása, amikor is az egyébként 8 naptól 6 hónapig terjedő fogházbüntetésnek 2 évig terjedő felemelését tették lehetővé, addig a büntetett vonatkozásában már többretű büntetési skála alkalmazása vált szükségessé. Ennél azonban a törvényhozó az őrszolgálatnak egymástól eltérő jellegű kétféle főcélját (nevezetesen azt, vajon a közbiztonság érdekeit nem érintő egyszerű díszőrségi funkcióról, avagy biztonsági szolgálatról van-e szó) figyelmen kívül hagyta, és az általában ismert minősítő körülményeken kívül (mint amilyenek a fogoly megőrzésére szolgáló ór bizonyos kötelességsértései, továbbá a háború idején történt elkövetés, az eset súlyossága, vagy a nagy hátrány előidézése) csupán a szolgálat ellátásának különböző módjaira helyezett súlyt.

A gyávaságra vonatkozó rendelkezések megalkotásánál a törvényhozó általában az 1855. évi kódex idevágó intézkedéseit vette alapul, és így magáévá tette azt a helyes törvényi álláspontot is, amely szerint a bűncselekmény nemcsak a

³⁸ 1930. évi II. tc. 102. és 103. §

³⁹ 1930. évi II. tc. 106. §

külső, hanem a belső ellenséggel szemben is elkövethető. A Ktbt. azonban mellőzte egyrészt az olyan kérdésekre vonatkozó különleges rendelkezések átvételét, amelyek a dogmatika állása szerint már a büntetőjog általános szabályai alapján is megoldhatók voltak, másrészt azokat, amelyek egy modern büntetési rendszer elveivel összeegyeztethetetlenek voltak.⁴⁰

Törvényünk a gyávaságnak három tényállását szabályozta. Ezek közül azonban csak kettőnél találjuk meg azt a mozzanatot, amely az illető kötelességsértésnek a közfelfogás szerint is gyávasági színezetet adott, vagyis a cselekmény sajátos motívumát, a személyes biztonság iránti aggodalmat (félelmet), míg a harmadik olyan magatartás körülírásában állt, amelynek lényege a bátortalanságnak a kimutatása.

A most említett három cselekmény törvényi sorrendjében első helyen állt az, amelyet csak parancsnok követhetett el, és pedig az a parancsnok, aki személyes biztonsága iránti aggodalomból a külső vagy belső ellenséggel szemben nem fejtette ki azt az ellenállást, amelyre köteles és képes lett volna. A második alapcselekményt már nem csupán a parancsnok, hanem minden más katona is elkövette, ha ellenségeskedés alkalmával személyes veszélytől való félelmében magát hivatásbeli szolgálatának kötelességszerű teljesítése alól akarta kivonni. Végül a bátortalanság, illetőleg a bátortalanság veszélyének előidézésében az vált bűnössé, aki ezeknek az eredményeknek valamelyikét ugyancsak ellenségeskedés alkalmával csüggeteg szavakkal vagy jelekkel avagy kedvezőtlen hadihírek terjesztésével keltette életre.⁴¹

A gyávaság legsúlyosabb esteit a törvény halállal büntette. Halállal sújtotta azt a parancsnokot, aki azt a helyet vagy állást, amelyet védenie kellene, feladja és ezzel nagy hátrányt okoz, vagy magát vagy csapatát elfogatni engedi, azt a katonát, aki a gyávaságnak tekintendő kötelességsértést előnyomulás, támadás,

⁴⁰ A római jog - békeidőben nem - csak háború esetén az ellenség előtt elkövetett gyávaság büntetést ismert. A törvény békeidőszakban is elkövethetőnek tartja a gyávaság büntetést. A gyáva csapatok megtizedelésére, és a felkoncolásra vonatkozó szabályozást mellőzte, bár ez utóbbi a Szolgálati Szabályzatban továbbra is szerepelt. *Schultheisz* (1931) III. kötet p. 62.

⁴¹ 1930. évi II. tc. 107. §

harc vagy visszavonulás alatt követte el, és cselekményével hátrányt idézett elő, végül azt a katonát, aki csüggeteg szavaival, stb. több bajtársának megfutamodását vagy megadását, avagy ellenségtől körülzárt helyen többek bátortalanságát idézte elő.⁴²

A gyávaságról szóló fejezetet a fegyelem és rend elleni büntettek és vétségek című fejezet követi. A Ktbt. tehát itt is egy, a régi kódexben már ismert fejezetcímet választott. A fegyelem a katonai bűncselekményeknek közös jogtárgya és lényegileg nem más, mint a katonai életviszonyoknak jogilag szabályozott rendje, amelynek megsértése három egymástól elhatárolható bűncselekménycsoportra oszlik, és pedig: a vagyon elleni katonai bűncselekmények, a nemzetközi hadijogot sértő cselekmények és a katonai rendellenességek csoportjára.

A vagyon elleni deliktumok kategóriájába sorolta a törvény:

- a Ktbt. 113. §-ában körülírt s a köznyelvben „fosztogatás” néven ismert cselekményeket, vagyis idegen ingó dolognak jogtalan eltulajdonítás céljából történt olyan elvételét, és a jogtalan vagyoni haszonszerzésből elkövetett harácsolást vagy sarcolást, amelyet a tettes háború idején követett el;

- a hadizsákmányt nem képező idegen ingó dolognak háború idején a hadviselő felek bármelyikének harctéren maradt halottjától, sebesültjétől vagy betegétől jogtalan eltulajdonítás céljából történt elvételét;

- ugyancsak ide tartozott a vagyon elleni bűncselekmények jellemzőit viselő „hadizsákmány jogtalan eltulajdonítása” is.

A vagyon ellen irányuló bűncselekmények büntetési tételei azonosak voltak a polgári büntetőjogban meghatározottakkal. Ez alól kivételt az képezett, ha a háborús helyzetben hadizsákmányként történt az eltulajdonítás, mert abban az esetben a cselekmény összes körülményei alapján lényegesen súlyosabb büntetéssel volt sújtandó.

Az úgynevezett katonai rendellenességek általában sem a tárgyi, sem az alanyi oldalon nem olyan jelentősek, amelyek szigorúbb elbírálást igényelnének,

⁴² 1930. évi II. tc. 108. §

ezért a törvény ezeket csupán vétségként büntette. Ebbe a körbe 21 bűncselekmény tartozott, köztük az előljárai hatalommal való visszaélés különböző esetei, amelybe beletartozott az alárendelt tetteles bántalmazása, szidalmazása, jogellenes elfogása vagy letartóztatása, jogtalan fenyegetése, panaszjogának érvényesítésében való akadályozása, illetményeiből történő jogellenes levonás. Az előljárai hatalommal való visszaélés általában vétség volt, amely súlyos esetben két évig terjedő fogházzal volt büntetendő.

Ebben a fejezetben kaptak helyet a kincstári tulajdont érintő vagyon elleni cselekmények, amelyeknek lényege, hogy az elkövető a saját szolgálati használatában lévő, de kincstári tulajdont képező fegyverzetét, ruházatát (adott esetben lovát) vagy bármely más hadianyagot eltulajdonított, illetve gondatlan módon elveszített. Ugyancsak itt szabályozták a szolgálati ügyben tett valótlán jelentés, a szolgálati titoktartás köteletségének megszegése elnevezésű cselekményeket is.

A katonai bűncselekmények sora végül az öncsonkítással, másnak megcsonkításával és a színleléssel (szimulációval) zárult. Az öncsonkítást az követte el, aki magát megcsonkította vagy más által megcsonkíttatta, vagy egészségét megromlaltta, vagy más által megromlaltatta olyan célból, hogy szolgálati kötelezettségének teljesítésére alkalmatlanná váljék.⁴³

Hivatkoztunk már arra, hogy a sajátos katonai érdekek hathatós megvédése érdekében a Ktbt. rendelkezései önmagukban nem voltak elégségesek. Szükségesnek mutatkozott egyes közönséges bűncselekményekre vonatkozó rendelkezéseknek a módosítása is arra az esetre, ha azok a katonai bíraskodás körében kerülnének alkalmazásra. Ezeket az eltérő rendelkezéseket az 1930. évi III. tc. 85-93. §-ai tartalmazzák. Ezek közül a legfontosabbak: a katonai bíraskodás alá tartozó személy részéről az államfővel szemben elkövetett bűncselekményeknek a polgári büntetőbíraskodás alá tartozó személy ilyen cselekményeinél lényegesen szigorúbb büntetése (85. és 88. §), a rágalmazásnak és a feltűnően durva be-

⁴³ 1930. évi II. tc. 137-138. §

csületsértésnek a tiszt terhére büntettként való minősítése, a katonai szolgálatra rendelt dolgon elkövetett lopásnak bizonyos aránylag csekély értékhatár elérése esetén is büntetvé nyilvánítása. Továbbá egyes, a polgári büntető törvénykönyv szerint csupán a sértett magánindítványára üldözendő vagyon elleni cselekmények hivatalból történő üldözésének kötelezővé tétele (91. §), és végül a tényleges katonai állományú egyén engedély nélküli házasságkötése (92. §).

A parancsnoki fegyelmi fenyítőjogot illetően jelentős változás a korábbiakhoz képest, hogy az 1930. évi III. törvény (Élt.) 4. §-a szerint csakis a vétségek bírálhatók el fegyelmi jogkörben. A Ktbt. indokolásából kitűnik: a törvény az egyes vétségek büntetési tételét azért állapítja meg két fokozatban (súlyos és nem súlyos változatban), hogy a „nem súlyos” esetben módot adjon a fegyelmi felelősségre vonásra. Erre egyébként csak a hat hónapi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő esetben van lehetőség.⁴⁴

3. A katonai büntetőtörvény parlamenti vitája

Az 1930. évi II. és III. tc. kétségkívül jelentős alkotása törvényhozásunknak. Érdemes ezért röviden keletkezési körülményeiket is megvizsgálni. A két törvény előkészítése természetesen hosszabb időszakot vett igénybe, nyolc éven keresztül egy állandó bizottság több mint 400 ülést tartva dolgozta ki a vonatkozó szabályokat.

A bizottság tagjai közül mindenekelőtt Schultheisz Emil személye rendkívül figyelemre méltó, aki később nemcsak a katonai büntető-, hanem általában a büntetőjog kiváló művelője lett, több jogi egyetem professzora is. A katonai büntetőtörvényről, illetve a katonai büntetőtörvény életbe léptetéséről és a közönséges büntető törvénykönyvek egyes rendelkezéseinek ezzel kapcsolatos módosításairól és kiegészítéséről készített javaslatokat. A Ktbt.-t a honvédelmi miniszter egyedül, az életbe léptetéssel kapcsolatos törvényt pedig, mivel annak

⁴⁴ Jilly L. (1940) A katonai vétségek fegyelmi megtorlása. Magyar Katonai Szemle 4. szám, p. 203.

a polgári bíróságokra kiható szakaszai is voltak, az igazságügy-miniszterrel közösen közel 400 oldalas tervezetben 1929. október 15-én terjesztette az országgyűlés elé. A képviselőház hétnapos hosszas vita után 1929. november 15-én részleteiben is elfogadta mindkét törvényjavaslatot. A katonai büntetőtörvény javaslatának eredeti szövegén egyáltalán nem változtatott, míg az életbeléptető javaslaton egyetlen változtatást tett: az 55. §-t, amely a hadra kelt seregnél követhető eljárásban a rögtönítélő bíróságot botbüntetés alkalmazására hatalmazta fel, törölte, és helyette az 50. § vett fel olyan rendelkezést, amely szerint a minisztérium állapíthat meg a hadra kelt sereg rögtönítélő eljárásában halálbüntetés helyett enyhítésképpen más büntetési nemeket és büntetési tételeket.

Nem kevés tanulsággal bír betekinteni az Országgyűlés képviselőházának naplójába, amelyből nyomon követhető a törvényjavaslatok feletti parlamenti vita. A képviselőház ülésén szinte folyamatosan részt vett Gömbös Gyula honvédelmi miniszter és Zsitvay Tibor igazságügy-miniszter is.

A parlamentben széles körű vita bontakozott ki a tiszti fegyverhasználatról. Ellenzéki oldalról ezt kifogásolták, míg a kormánypárt és természetesen Gömbös Gyula honvédelmi miniszter határozottan kiállt mellette. A honvédelmi miniszter felszólalásában arra hivatkozott, hogy „*a katonai egyenruha nem egyéni ruha, azt az államfő határozza meg, és gyakran az egyenruhán át a nemzet szuverenitását támadják. Ezért ha ő ehhez a rendelkezéshez ragaszkodik, ezt azért teszi, mert nem egy tisztől, nem a tiszti karról, hanem a nemzetről és a hadseregről van szó.*”⁴⁵

Gömbös Gyula személyénél maradványként kell említeni, hogy hozzászólásában kifejtette azt az álláspontját is, hogy „*a polgári szabadságnak, szabadságjogok védelmének legsúlyosabb sérelmét abban látom, amikor a polgári egyént elvonják a polgári bíróság elől, és a katonai bíróság alá helyezik.*”⁴⁶

⁴⁵ Az Országgyűlés Képviselőházának Naplója XXIII. Kötet (1929) Bp. p. 270.

⁴⁶ Uo. p. 261.

Több parlamenti képviselő kifogásolta, hogy a katonai büntetőbíráskodás büntetésként a dologház és a szigorított dologház intézményét nem ismeri. Zsitvay Tibor igazságügy-miniszter válaszában rámutatott arra, hogy a honvédség sajátos szervezeti rendjével, a katonai szolgálati viszonyokkal semmiképpen nem egyeztethető össze az ilyen büntetés, hivatkozva arra is, hogy a két büntetési nem alkalmazását leginkább megalapozó közveszélyes munkakerülés, mint bűncselekmény, a katonák vonatkozásában nem is kerülhet megállapításra.⁴⁷

Többen támadták és a jogegyenlőség, illetve a közszabadság súlyos sérelmét látták a Ktbtk. 34. §-ában, amely szerint a katonai bíráskodásban a fokozatos felelősség sajtójogi elve nem érvényesül. Ugyancsak az igazságügy-miniszter hivatkozott arra, hogy ez még csak nóvumnak sem tekinthető, mert a katonaságnál ez eddig is így volt, és hogy a fokozatos sajtójogi felelősség nem posztulátuma a sajtószabadságnak, például Angliában vagy Németországban a polgári igazságszolgáltatásban sem érvényesül a fokozatos sajtójogi felelősség. Hivatkozott arra is, hogy ez a kérdés a katonaságnál szinte alig bír gyakorlati jelentőséggel.⁴⁸ (A miniszter válasza még arra is utalt, hogy visszas helyzet alakulna ki, ha egy tényleges katonatisztet, aki egy katonai közlőny szerkesztője, és a lapjában az ő katonai előljáróját becsmérlő közleménynek ad helyt, nem lehetne felelősségre vonni, mert a közlemény szerzője ismert vagy őt a szerkesztő megnevezi.)

Számos képviselő foglalkozott a botbüntetés intézményével. Amint fentebb erre már utaltunk, ez végül is nem került be a törvénybe. A botbüntetés ellen felszólalók természetesen a büntetés embertelen voltát kifogásolták. Zsitvay Tibor igazságügyi miniszter részben elfogadva a botbüntetés ellen felszólalók által elmondott érveket, megjegyezte, hogy ez a büntetési nem az angol polgári igazságszolgáltatásban jelenleg is hatályban van (1924-ben 630 embert ítéltek botbüntetésre), Dániában csak a közelmúltban törölték el, és Amerika egyes állama-

⁴⁷ Uo. p. 303.

⁴⁸ Uo. p. 280.

iban is elfogadott a testi fenyíték különböző, egészen a kasztrációig terjedő formája.⁴⁹

Az Országgyűlés Felsőháza 1929. december 13-án tárgyalta a törvényjavaslatokat, amikor egyébként az elnöki széket Wlassics Gyula foglalta el. A Felsőházban a törvényjavaslatok előadója a szintén kiváló büntetőjogász, Degré Miklós volt, aki rendkívül hozzáértő és alapos ismeretekről számot adó felszólalásában egyértelműen javasolta a háznak mindkét törvényjavaslat elfogadását. Kiemelte, hogy „*A katonai anyagi büntetőjogot ma is az 1855. évi páténs szabályozza. Hazánk közjogi helyzetével nem egyeztethető össze, hogy egy ilyen nagy jogterületet ma is egy császári páténs szabályozzon, ennek a páténsnek rendelkezései ma elavultak és egy modern jogrendszerbe bele nem illeszthetők.*”⁵⁰

Degré Miklós felszólalásában jelezte, hogy a sajtójogban a jövőben valóban két-féle felelősségi rendszer fog érvényesülni, tudniillik elkülönül a polgári és a katonai személyek vonatkozásában. Dogmatikailag ugyancsak „érdekes rendelkezésnek” nevezte a törvényjavaslat 35. §-át, amely kimondja, hogy a felbujtás kísérlete büntetendő.⁵¹ A problémát abban látta, hogy ha a felbujtott egyén bármilyen okból, akár azért, mert visszalépett, akár azért, mert a végrehajtásban megakadályozták, vagy bármilyen okból a bűncselekményt el nem követte, akkor a felbujtót nem büntetik. Így felvetette, hogy a felbujtó vétkessége kisebb-e azáltal, hogy a tettet a bűncselekmény elkövetésében megakadályozták, holott ő a maga részéről mindent megtett, amit tudott és szükségesnek tartott, hogy a bűncselekmény elkövetésre kerüljön.⁵² A becsület védelme érdekében történő tiszti fegyverhasználatot a maga részéről a szabályozás törvényi formájának megfelelően azonosnak tartotta a jogos védelmi helyzettel.⁵³

A Felsőház ülésén ugyancsak felszólalt Vargha Ferenc, aki szintén a büntetőjog tudományos művelője volt. Vargha Ferenc a törvényjavaslatokkal alapve-

⁴⁹ Uo. p. 295.

⁵⁰ Az Országgyűlés Felsőházának 72. ülése = Felsőházi Napló (1929) Bp. p. 68.

⁵¹ Uo. p. 69.

⁵² Uo. p. 69.

⁵³ Uo. p. 70.

tően egyetértett, de például a tiszti fegyverhasználattal kapcsolatban nem osztotta Degré Miklós véleményét, mert nem tekintette azt a jogos védelmi helyzethez hasonló állapotnak. Elsősorban a szükségesség határának átlépését tartotta olyan nehezen megítélhető kérdésnek, amely miatt véleményét másként alakította ki. Ugyancsak kifogásolta a törvénynek azt a rendelkezését, amely szerint annak hatálya „lázas” és „határvédelmi zavarok” idejére is kiterjed. Ezzel szemben kifogása főleg az volt, hogy garanciális szempontból nem helyes a végrehajtott hatalmat ilyen állapot kihirdetésére felhatalmazni.⁵⁴

Vargha Ferenc felszólalásában hivatkozott arra is, hogy a büntetőítélkezés egységesítése érdekében kívánatos lenne, hogy a Kúria jogegységét döntései valamilyen formában kötelezővé válnának a katonai bíraskodást illetően is. Nem lenne ugyanis helyes - amint kifejtette - ha a katonai és a polgári bíróság ugyanazon jogkérdésben „homlokegyenest” ellenkezően döntene. Javaslatot is tett a felvetésében foglaltak megoldására, mely szerint helyesnek látná, ha a Kúria döntvényhozatalánál a Legfelsőbb Honvédtörvényszék is képviselve lenne.⁵⁵

A magyar Országgyűlés Felsőháza végül is mindkét törvényjavaslatot egyhangúlag jóváhagyta azzal, hogy az új katonai büntetőtörvény hatályba léptetésének időpontjául 1931. február 1. napját jelölte meg.

1934. július 24-én került közzétételre a hűtlenség szigorúbb büntetéséről szóló 1934. évi XVIII. tc., amely az 1930. évi III. tc. 61. §-át módosította. A törvény indokolása szerint erre azért volt szükség, mert az állam elleni bűncselekményekre vonatkozó rendelkezések és büntetési tételek nem voltak elég szigorúak, és így nem szolgálták - a törvényhozó megítélése szerint - kellően az állam védelmét. (Ismerve a kor történelmét, nyilván nem lehet véletlen, hogy maga az indokolás is utal arra, hogy „*kulturális téren vezető szerepet játszó államok, így*

⁵⁴ Uo. p. 74.

⁵⁵ Uo. p. 71.

*például Németország és Olaszország röviddel a világháború után szintén revízió alá vették büntető-törvényeiknek az ilyen irányú szabályozását.”)*⁵⁶

Ismeretes, hogy Magyarország fokozatosan olyan szövetségi rendszer tagja lett, amelyben biztosítottak láta területi követeléseinek megoldását, ez azonban sajnálatosan szükségszerűen együtt járt a második világháborúra való felkészüléssel. 1938-ban hirdette meg Darányi Kálmán a hadsereg fejlesztésével kapcsolatos elképzeléseit, amelyet az 1938. évi XX. tc. kibocsátásával törvényerőre is emeltek. Ennek lényege az volt, hogy a törvény felhatalmazta a kormányt a 600 milliós egyszeri vagyonadó és 400 milliós kölcsön kibocsátására, amelyet közvetlenül vagy közvetve a hadsereg felfegyverzésére, illetve az ország védelmi képességének fokozására fordítottak.

Ennek megfelelően a katonai szervezet is átalakult, létrehoztak három hadsereg-parancsnokságot és a korábbi hét vegyes dandárból két hadtest alakult, amelyeknek száma a felvidéki területek visszacsatolását követően nyolcra növekedett. Rövidesen minden hadtest alárendeltségében három vegyes dandár működött.

A háborúra történő felkészülés szükségszerűen jelentkezett a jogalkotás terén is, mert 1939. március 11-én hatályba lépett a honvédelemről szóló 1939. évi II. törvénycikk. A törvény igen jelentős mértékben foglalkozott az igazságszolgáltatás kérdéseivel is. A polgári büntetőeljárás tekintetében is lehetőséget teremtett arra, hogy a minisztérium az eljárás gyorsítása érdekében a polgári büntetőeljárás rendes szabályainak módosításával és kiegészítésével különleges eljárási szabályokat állapíthasson meg.⁵⁷

A törvény a büntetőrendelkezések között számos, részben új bűncselekményt is megállapított. Így a leventeköteles kihágásai, a leventeköteles gondviselőjének és munkaadójának kihágásai, a leventekötelezettség kijátszása, a leventeintézmény ellen irányuló izgatás, a hadkötelezettség teljesítésével össze-

⁵⁶ Az 1934. évi XVIII. tc. indokolása.

⁵⁷ 1939. évi II. tc. 160. § (2) bek.

függő bűncselekmények egész sora, amely bővült a honvédelmi munkakötelezettséggel és a légvédelmi kötelezettséggel összefüggő bűncselekmények pónalizálásával. Szükségszerűen a háborúra való felkészülést szolgálta az a rendelkezés is, amely szerint a minisztérium elrendelheti, hogy a törvény és egyéb jogszabályoknak egyes vagy összes olyan büntetőrendelkezései, amelyek háború idejére szólnak, abban az esetben is alkalmazásra kerüljenek, ha a büntetendő cselekményt háború idején kívül, de az országot közvetlenül fenyegető háborús veszély ideje alatt követik el. Ennek időpontját a minisztérium rendeletben határozhatta meg.⁵⁸

A törvény módosította a katonai büntetőbíráskodásra vonatkozó szabályokat és a törvény személyi hatályát. A katonának minősülő személy valamennyi bűncselekmény miatt - ideértve a jövedéki kihágásokat is - a honvéd büntetőbíráskodás hatálya alatt áll, továbbá a nem tényleges katonai személyek a lövészkötelezettség teljesítésének ideje alatt elkövetett katonai bűncselekmény miatt is a honvéd büntetőbíráskodás alá kerültek.⁵⁹

A törvény 221. §-a felhatalmazta végül a minisztériumot, hogy indokolt és szükséges esetben, előzetes kihirdetést követően, rögtönbíráskodást rendelhesen el.

⁵⁸ 1939. évi II. tc. 219. §

⁵⁹ 1939. évi II. tc. 220. §